

within the company once new directors arrived, I could not help but think that Van Goens's character played a role: an overbearing ruler, he seems to have been unable to conciliate antagonists and even insulted an Amsterdam burgomaster-director so much that he was denied burial in that city.

Odegard's study is rich, far-reaching, and thought-provoking, studying two exceptional but instructive cases of agents of empire with their own agendas. Unfortunately, the book seems rushed to publication. There are several typos, quite a number of missing words, and on page 144 even a garbled sentence. In a list of WIC directors, the same name is mentioned twice (p. 127). Sometimes there is redundancy: we are told several times of the sudden offensive of the king of Kandy in 1670. Calling Johan Maurits a 'minor nobleman' (p. 142) must have been a slip of the pen: 'princeling' would have been better to convey Odegard's meaning. Johan Maurits was after all no country squire but entitled to sovereignty, even if it was a tiny principality, and outranked many other noblemen.

Clearly, the book could have done with an extra round of editing. It would be insensitive, given the "publish or perish" pressures of an academic career, to lay this at the feet of the author. Series editors and publishers have in this matter also a responsibility, especially considering the high prices many academic publishers charge for their books. Odegard's insightful study deserves better than this seemingly loveless treatment.

Henk Looijesteijn, International Institute of Social History

Janna Everaert, *Macht in de metropool. Politieke elitevorming tijdens de demografische en economische bloeifase van Antwerpen (ca. 1400-1750)* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2023). 302 pp. ISBN 9789463726870.

DOI: 10.52024/tseg.18836

In de eerste decennia van deze eeuw stond de bestudering van politieke elites niet meer hoog op de stadshistorische onderzoeksagenda. Frederik Buylaert bracht hierin verandering met een onderzoeksproject dat vraagtekens plaatste bij de aanname dat er zich een proces van oligarchisering voltrok in de Zuid-Nederlandse steden in de late

middeleeuwen en vroegmoderne tijd. De sociale compositie van de politieke elite veranderde hier voortdurend, in het bijzonder door een ‘veradeling’ van stedelijke bestuurselites. De twee proefschriften van Jelten Baguet over Gent en van Janna Everaert over Antwerpen die uit dit project voortkwamen, plaatsen deze sociale processen nadrukkelijker dan oudere studies in een breder kader van politieke en sociaaleconomische ontwikkelingen.

Aan de spectaculaire opkomst en bloei van Antwerpen in de vijftiende en zestiende eeuw hebben economisch historici in de afgelopen jaren verschillende studies gewijd. *Macht in de metropool* vormt daarop een belangrijke aanvulling, omdat Janna Everaert systematisch in kaart brengt wie er aan de macht waren en de economische ontwikkelingen in de Scheldestad in politieke zin vormgaven. Nauwgezet is ze in de bronnen nagegaan wie er tussen 1400 en 1549 bestuurder waren (een digitaal overzicht is terug te vinden op de website van de uitgever). Van 341 burgemeesters en schepenen, behorend tot 162 families, zijn vervolgens familierelaties, titels, opleiding, carrière en bezit in kaart gebracht. Dit tijdrovende, prosopografische onderzoek geeft een gedetailleerd beeld van de evolutie van de samenstelling en karakteristieken van de Antwerpse bestuurselite. Op grond van deze gegevens kan Everaert haar onderzoeksvraag beantwoorden, namelijk waarom het profiel van de Antwerpse politieke elite in de onderzochte periode niet fundamenteel veranderde. Dat laatste is opmerkelijk omdat in andere commerciële centra met gateway-functie in premodern Europa het stadsbestuur snel gedomineerd werd door kooplieden.

In een introducerend hoofdstuk zet Everaert de politiek-bestuurlijke organisatie van Antwerpen uiteen. De schepenen werden al dan niet op voordracht van het zittende stadsbestuur gekozen door de vorst. De ‘poortერი’ of politieke elite slaagde er in om de ambachten uit te sluiten van formele politieke macht. Alleen in de periode van 1477 tot 1486 was de helft van de schepenambten voorbehouden aan de vertegenwoordigers van de gilden. De poortერი bevond zich qua welstand onder de economische elite van kooplieden maar boven het merendeel van de ambachtlieden. Het tweede hoofdstuk geeft Everaert het begrip ‘poortერი’ meer invulling door verschillende kenmerken van de stadsbestuurders te onderzoeken, waardoor ze de sociale openheid van de politieke elite kan vaststellen. Uit de analyse blijkt allereerst de dominantie van een groep van negen families die een derde van de bestuursambten voor hun rekening nam gedurende

de onderzochte periode. De overige families telden vaak maar een schepen of burgemeester binnen hun gelederen. Niettemin was het vernieuwingsritme van de bestuurlijke elite relatief hoog, want slechts tien van de 59 bestuursfamilies in 1400-1429 hadden in de periode 1520-1549 nog nazaten die in het stadsbestuur zaten. Er traden in dezelfde periode 152 nieuwe families toe tot de bestuurselite. Waarschijnlijk slaagde een meerderheid van de politieke nieuwkomers daarin door verwantschapsbanden aan te knopen met gevestigde politieke geslachten (en steeds vaker hadden ze een universitaire opleiding genoten). Over de economische activiteiten van de bestuurders zijn alleen gegevens voor de latere periode te achterhalen, waaruit het beeld naar voren komt dat tussen 1490 en 1549 23 procent van de families als kooplieden betrokken waren in de groothandel. Het aantal 'wethouders-handelaars' nam echter pas vanaf 1530 geleidelijk toe, al lijken ze eerder niet actief geweest te zijn door de zittende bestuursfamilies.

In de hoofdstuk 3 en 4 onderzoekt Everaert de politieke en sociaaleconomische activiteiten van de bestuurders binnen en buiten de Antwerpse stadsmuren. Het reconstrueren van de inkomsten de bestuurders was lastig. Investerings in onroerend goed en renten waren voor hen waarschijnlijk een belangrijke inkomstenbron. Everaert suggereert dat zij profiteerden van hun kennis van de markt en controle daarover. Uit een steekproefsgewijze analyse van het huizenbezit van bestuursfamilies in de vijftiende eeuw blijkt dat zij vooral in de duurere, centrale locaties in de stad waren gevestigd. In de zestiende eeuw maakten verschillende families plaats voor handelaren en ambachtslieden aan wie zij hun panden verkochten om zich te vestigen in meer statige huizen langs rustigere toegangswegen.

De activiteiten van de Antwerpse bestuurders buiten de stad waren overwegend regionaal van aard. Er ontstonden geen duidelijke netwerken tussen hen en vorstelijke ambtenaren, maar het is wel opvallend dat zestien families in meerdere Brabantse stadsbesturen actief waren. Steekproefsgewijs stelt Everaert verder vast dat de Antwerpse bestuurlijke elite investeerde in onroerend goed buiten de stad, maar daarin was ze niet uitzonderlijk. Wel nam het aantal wethouders dat een plattelandsheerlijkheid bezat sterk toe. De verwerving hiervan had eerder een sociale dan een economisch motief en rijmt met het gegeven dat net niet de helft van de wethouders (34,5 procent van de families) van adellijke afkomst was. Het merendeel van deze edelen was migrant en drong snel door tot de stedelijke

bestuurselite. Dit patroon is ook voor andere Nederlandse steden vastgesteld, maar niet met dezelfde intensiteit. Kortom, enerzijds nam de relatieve omvang van de Antwerpse bestuurselite af door de demografische expansie van de stad; anderzijds ‘veredelde’ deze elite. In de periode 1520-1549 was 63 procent van de bestuursfamilie van adellijke afkomst.

Everaert geeft op grond van het beschikbare bronmateriaal een degelijke en informatieve analyse van de veranderlijke groep families met politieke macht in de Brabantse metropool. Hoewel macht en rijkdom lange tijd niet samenvielen, vonden telgen uit families van handelaren halverwege de zestiende eeuw steeds vaker hun weg naar het stadsbestuur. Hiermee relateert ze de vermeende uitzonderlijke samenstelling van Antwerpens stadsbestuur. Het antwoord dat Everaert geeft op de onderzoeksvraag blijft echter enigszins onbevredigend, omdat ze haar verklaringen niet comparatief toetst. Institutionele barrières tot het stadsbestuur en groepsvorming door sociale afsluiting kwamen ook in andere gateway-steden voor en bieden op zichzelf geen afdoende verklaring. Het preciezer plaatsen van de werking van deze mechanismes in de ontwikkeling van Antwerpen als stad en gateway had waarschijnlijk meer inzicht gegeven in de wijze waarop ze de evolutie van de politieke elite concreet stuurden.

Arie van Steensel, Rijksuniversiteit Groningen

Moritz Föllmer en Pamela E. Swett (red.), *Reshaping Capitalism in Weimar and Nazi Germany* (Cambridge: Cambridge University Press, 2022). 320 pp. ISBN 9781108833547.

DOI: 10.52024/tseg.18837

Fascisme is de voortzetting van democratisch kapitalisme met andere middelen. Het is een oplossing voor de intrinsieke spanning waar kapitalistische democratieën periodiek aan dreigen te bezwijken. Kapitalisme wordt gekenmerkt door de feitelijke ongelijkheid die er zowel uitkomst van als voorwaarde voor is. Democratie is daarentegen gestut op de formele gelijkheid volgens het welk elke burger een gelijkwaardige stem heeft. Kapitalisten hebben dan te vrezen dat democratie onttaardt in nationalisatie, herverdeling en onteigening. Fascisme maakt dat laatste onmogelijk zonder evenwel het aanroepen